

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 11. veljače 2009.

Ivan Klimak i Rajske ljestve

Draga braćo i sestre, nakon dvadeset kateheza posvećenih apostolu Pavlu, htio bih se ponovno vratiti predstavljanju velikih srednjovjekovnih pisaca Istoka i Zapada. Danas vam predstavljam lik Ivana Klimaka, što je transliteracija grčkog izraza klimakos na latinski a znači "od ljestava" (klimax). Riječ je o naslovu njegova glavnog djela u kojem opisuje uspon ljudskog ivota prema Bogu. Ivan se rodio oko 575. ivio je dakle u godinama u kojima je Bizant, glavni grad Istočnog Rimskog Carstva, prolazio kroz najveću krizu u svojoj povijesti. Iznenada su se zemljopisni okviri carstva promijenili i sve su se njegove strukture urušile pod nezadrivim naletom barbara. Ostala je samo struktura Crkve, koja je nastavila svoje misijsko i društveno-kulturno djelovanje, napose putem mreže manastira, u kojima su radile velike vjerske ličnosti kao što je, upravo, Ivan Klimak.

U sinajskom gorju, gdje je Mojsije susreo Boga a Ilija začuo njegov glas, Ivan je ivio i opisivao svoja duhovna iskustva. Informacije o njemu sačuvane su nam u kratkom ivotu (PG 88, 596-608), koji je napisao monah Danijel iz Raita. Sa šesnaest godina Ivan, prigrlivši monaški ivot na gori Sinaj, postao je učenikom opata Martirija, jednog "starca". Negdje s dvadeset godina odlučio je ivjeti kao pustinjač u spilji podno te gore, u kraju Toli, udaljenom osam kilometara od današnjeg samostana svete Katarine. No samoća ga nije priječila da se susreće s osobama koje su bile eljne duhovnog vodstva, kao i da posjeti neke samostane u Aleksandriji. Njegovo povlačenje u pustinjaštvo ne samo da nije bilo bijeg od svijeta i ljudske stvarnosti, već je urodilo gorljivom ljubavlju prema drugima (ivot 5) i prema Bogu (ivot 7). Nakon četrdeset godina pustinjačkog ivota, tijekom kojih je plakao, molio i borio se protiv zloduha, imenovan je igumanom velikog manastira na gori Sinaj te se tako vratio monaškom ivotu. No, nekoliko godina prije smrti, zbog čenje za pustinjačkim ivotom, vođenje zajednice prepustio je jednom bratu, monahu u istom manastiru.

Umro je nakon 650. Ivanov ivot odvija se između dviju gora, Sinaja i Tabora, i doista se moe reći da je iz njega zračilo svjetlo koje je Mojsije vidio na Sinaju a trojica apostola promatrala na Taboru!

Postao je poznat po djelu Ljestve (klimax), koje je na Zapadu nazvano Rajske ljestve (PG 88,632-1164). Sastavio ga je na uporno traenje bliskoga igumana manastira Raito pored Sinaja. Ljestve predstavljaju cjelovitu raspravu o duhovnom ivotu, u kojem Ivan opisuje monaški put od odricanja od svijeta pa sve do savršene ljubavi. To je put koji se – prema toj knjizi – odvija kroz trideset stupnjeva/stepenica, od kojih je svaki povezan s prethodnim. Taj se put moe saeti u tri uzastopne faze: prva se sastoji u raskidu sa svijetom s ciljem povratka stanje evanđeoskih početaka. Bit se, dakle, ne sastoji u prekidu, već u povezanosti s onim što je Isus rekao, povratak dakle u djetinjstvo u duhovnom smislu, u kojem čovjek postaje poput djeteta. Ivan to komentira ovako: "Dobar temelj čine tri uporišta ili tri stupa: nevinost, post i čistoća. Sva nejačad u Kristu (usp. 1 Kor 3,1) počinju od tih stvari, po primjeru onih koji su novorođeni na tjelesan način" (1,20; 636). Dragovoljno odvajanje od dragih osoba i mjesta omogućuje duši da uđe u dublje zajedništvo s Bogom. Odricanje vodi u poslušnost, koja je put k poniznosti putem poniznog pokoravanja braće. Ivan to ovako tumači: "Blaen onaj koji je potpuno umrtvio vlastitu volju i koji je povjerio brigu za vlastitu osobu svojem učitelju u Gospodinu: bit će naime postavljen zdesna Raspetom!" (4,37; 704).

Drugu fazu toga puta predstavlja duhovna borba protiv strasti. Svaka stepenica ljestava vezana je uz neku od glavnih strasti, koja je u djelu opisana i za koju je postavljena "dijagnoza", naznačen lijek i predloena odgovarajuća krepost. Te stepenice kada se uzmu u cjelini predstavljaju bez sumnje najvaniju raspravu o duhovnoj strategiji koju poznajemo. Borba protiv strasti, ipak, dobiva pozitivni predznak – ne ostaje dakle nešto negativno – zahvaljujući slici "vatre" Duha Svetoga: "Neka svi oni koji se upuste u taj dobar boj (usp. 1 Tim 6,12), teak i naporan, (...), znaju da se moraju baciti u vatru, ako uistinu ele da duhovna vatra prebiva u njima" (1,18; 636). Vatra je to Duha Svetoga koja je vatra ljubavi i istine. Samo snaga Duha Svetoga jamči pobjedu. Strasti, uz to, prema Ivanu, nisu u sebi zle; one to postaju zbog zla načina na koji ih čovjek u svojoj slobodi koristi. Kada su pročišćene, strasti čovjeku otvaraju put prema Bogu ujedinjenim snagama isposništva i milosti i, "dok je ovima Stvoritelj odredio poredak i početak..., krepost nema granica" (26/2,37; 1068).

Posljednja faza puta je kršćansko savršenstvo, koje se opisuje u posljednjih sedam stepenica Ljestava. To su najviši stadiji duhovnog ivota, koje mogu iskusiti "hesihisti", samotnjaci, oni koji su došli do nutarnjeg mira i spokoja; ali se do tih stadija mogu vinuti i najgorljiviji samostanci. Od prvih triju – jednostavnosti, poniznosti i prosuđivanja – Ivan, zajedno s pustinjским ocima, smatra najvanijim prvi. Svako svoje vladanje treba prosuditi; sve naime ovisi o dubokim motivacijama, koje treba propitkivati. Pritom se dopire do same ile kucavice osobe. Cilj je kod pustinjaka ponovno probuditi duhovnu osjetljivost i "čulo srca", koji predstavljaju Boje darove: "Kao vodilja i pravilo u svemu moramo, nakon Boga, slijediti svoju savjest" (26/1,5;1013). Na taj se način postie mir u srcu, hesihija, zahvaljujući kojoj duša moe zaviriti u bezdan Bojih misterija.

To stanje mira i spokoja pripravlja hesihistu na molitvu, koja je kod Ivana dvojaka: "tjelesna molitva" i "molitva srca". Prva je svojstvena onome koji se mora pomagati tjelesnim stavovima: pruati ruke, snano jecati, udarati se u prsa, itd. (15,26; 900); druga je spontana, jer je posljedica ponovno probuđene duhovne osjetljivosti, Bojeg dara onome koji se posvetio tjelesnoj molitvi. Kod Ivana se ona naziva "Isusova molitva" (lesou euche) i sastoji se u tome da se zaziva samo Isusovo ime, zaziv mora biti stalan poput disanja: "Neka spominjanje Isusa bude nalik tvom disanju i tada ćeš upoznati korisnost hesihije" (27/2,26; 1112). Na kraju ta molitva postaje vrlo jednostavna, riječ "Isus" postaje jedno s našim disanjem.

Posljednja stepenica ljestava (trideseta), uronjena u "silnu opijenost Duhom", je posvećena najvećem "trojcu kreposti": vjeri, nadi i prije svega ljubavi. O ljubavi, Ivan govorio također kao o erosu (ljudskoj ljubavi), koja je slika bračne veze duše s Bogom. On još jednom izabire sliku vatre da izrazi gorljivost, svjetlo i pročišćavanje ljubavi prema Bogu. Snaga ljudske ljubavi moe se preusmjeriti na Boga, kao što se na divlju maslinu moe nacijepiti pitoma maslina (usp. Rim 11,24) (15,66; 893). Ivan je uvjeren da snano iskustvo toga erosa nosi dušu mnogo dalje no teška borba protiv napasti, toliko je velika njegova moć. Prevladava dakle pozitivnost u našem hodu. Ali ljubav se promatra također u uskoj vezi s nadom: "Snaga ljubavi je nada: zahvaljujući njoj očekujemo nagradu ljubavi... Nada je vrata ljubavi... Gdje nema nade nestaje ljubavi: uz nju su vezani naši napori, ona podupire naš trud i zahvaljujući njoj smo okrueni Bojom ljubavlju" (30,16; 1157). Zaključak Ljestava sadri saetak djela riječima koje pisac stavlja u usta samom Bogu: "Ove te ljestve uče kreposnoj duhovnoj raspoloivosti. Ja sam na kraju tih ljestava, kao što je rekao moj veliki sljedbenik (sveti Pavao): A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav - to troje - ali najveća je među njima ljubav (1 Kor 13,13).

Na kraju nam se ostaje zapitati je li opravdano pitanje: mogu li Ljestve, djelo koje je napisao monah pustinjač koji je ivio prije tisuću četiristo godina, reći još uvijek nešto nama danas? Moe li ivotni put čovjeka koji je sav svoj ivot proveo na gori Sinaj u jednom davnom vremenu imati kakvu aktualnost za nas? U prvi mah činiti moe se da bi odgovor mogao biti "ne", jer je Ivan Klimak ivio daleko prije od nas. Ali, ako promotrimo malo poblie, vidimo da je taj monaški ivot samo veliki znak krsnog ivota, ivota kojim ive kršćani. Pokazuje, tako reći, velikim slovima ono što mi iz dana u dan pišemo malim slovima. Riječ je o proročkom simbolu koji označuje što je ivot krštenika, u zajedništvu s Kristom, s njegovom smrću i uskrsnućem. Za mene je posebno vana činjenica da je vrh "ljestava", da su te posljednje stepenice istodobno temeljne, početne i najjednostavnije kreposti: vjera, ufanje i ljubav. To nisu kreposti koje mogu postići samo duhovni junaci, već su Boji dar svim kršćanicima: u njima raste također naš ivot. Početak je ujedno i kraj, polazište je ujedno cilj: čitavo putovanje ide uvijek prema sve dubljem ostvarenju vjere, nade i ljubavi. U tim je krepostima prisutan čitav uspon. Temeljna je vjera, jer ta krepost podrazumijeva da se odreknem svoje nadutosti, svoje misli; svoje tenje da sam sudim i prosuđujem, ne oslanjajući se na druge. Nuan je taj hod prema poniznosti, prema duhovnom djetinjstvu: treba se izdići iznad nadmenog stava onoga koji govori: ja znam bolje, u ovom dvadesetprvom vijeku u kojem ivim, no što su mogli znati oni koji su ivjeli nekoć. Treba se naprotiv pouzdati samo u Sveto pismo, u Gospodinovu riječ,

ponizno se prikloniti obzoru vjere te tako zakoračiti u beskrajnu širinu univerzalnog svijeta, Bojeg svijeta. Na taj se način širi naša duša, raste osjetljivost srca prema Bogu. S pravom kaže Ivan Klimak da nas samo nada čini sposobnima ljubavi. U nadi se izdijemo iznad svakodnevnih stvari, ne očekujemo uspjeh na ovoj zemlji, već očekujemo na kraju objavu samoga Boga. Samo u toj širini naše duše, u toj autotranscendenciji (nadilaženju ili izdizanju iznad samoga sebe), naš život postaje veliki i možemo podnijeti svakodnevne muke i razočaranja, možemo biti dobri s drugima ne očekujući nagradu. Samo ako postoji Bog, ta velika nada kojom težimo, mogu svakoga dana činiti male korake u svome životu i tako naučiti ljubiti. U ljubavi se krije tajna molitve, osobnog poznavanja Isusa: jednostavna molitve, koja eli samo dotaknuti srce boanskog Učitelja. I tako čovjek otvara vlastito srce, uči se od njega njegovoj dobroti, njegovoj ljubavi. Koristimo dakle taj "uspon" vjere, nade i ljubavi; prispjeti ćemo tako pravom životu.